

Husdyrjordbruket og mordyra

ONSDAG 19. AUGUST 2020 • NATIONEN

MOTKULTUR • 17

• Faglig snakka

Beite: Det er drøvtyggerne som bruker mest norsk areal gjennom beiting og høstet gras.

Foto: Benjamin Hernes Vogl

Husdyrjordbruket og mordyra

Jordbruket i Norge er i dag i praksis nesten helt avhengig av husdyrholdets omfang og førseddel.

Norsk jordbruk kan grovt deles i tre, grasproduksjonen baserte på stor- og småfe som tygger drøv, kornproduksjon med grunnlag i forbruket hos dyr og mennesker og hagebruk (inkl potet) der mennesker bruker sluttproduktet. Til dette brukes cirka 9,8 mill da totalt areal innmark i Norge. Bruken av utmark kommer i tillegg.

Innmarka utgjøres av 6,6 millioner dekar grasareal, 2,8 millioner dekar går til korn og cirka 0,4 millioner dekar til grønt, bær, frukt og potet (hagebruk). Om vi forutsetter at alt hagebruksareal går til mennesker er det 4 prosent av norsk totalareal, men vi må legge til menneskets andel av kornarealet for å få et presist estimat på hvor mye som går rett til menneskeføde.

Vi vet at vi bruker knapt 200.000 tonn norsk matkorn i året av en gjennomsnittsavling på 1,2 mill tonn, så det utgjør da knappe 20 prosent av kornareal eller 0,5 millioner dekar. Samlet produseres da menneskeføde direkte i snitt på 0,9 millioner dekar eller snaut 10 prosent av Norges totalareal. Jordbruket i Norge er i dag i praksis nesten helt avhengig av husdyrholdets omfang og førseddel.

Det er drøvtyggerne som bruker mest norsk areal gjennom beiting og høstet gras. Lam og ammeku anslås å ha 85-97 prosent av førseddelen fra norsk areal, mens melkeku ligger på rundt 80 prosent, inkludert kraftfôr. Dette kan økes videre, men vil det særlig kreve mer og bedre grovfôr (gras) i melkeproduksjonen.

Kjernen

«Kjernen i systemet er mordyra. De opprettholder muligheten for bruken av norsk areal.»

Christian Anton Smedshaug er daglig leder ved AgriAnalyse, og førsteamanuensis ved Institutt for husdyr og akvakultur ved NMBU.

Christian Anton Smedshaug

sjonen. Det er jo relativt lite igjen å øke på i grasbasert kjøttproduksjon, dog er utvidet beitebruk både i inn- og utmark ønskelig.

Men produksjon av egg, svine- og fjørefekjøtt er avgjørende også for arealbruken, da de foredler om lag halvparten av førkornet til kjøtt, den øvrige halvparten spises av drøvtyggerne.

Men kjernen i systemet er mordyra. De opprettholder muligheten for bruken av norsk areal. Det er de cirka 220.000 melkekyrene, de 40.000 melkegeitene, de 100.000 ammekuene, de om lag 950.000 søyene og 80.000 purkene som holder norsk areal gjennom eget forbruk og deres kalver, lam og grisunger. For fjørefeholdet er det noe mer komplisert gjennom et mer spesialisert avlssystem med rugerier for verpehøns og broilerkyllinger. I dette systemet er det om lag 55.000 morhøner for oppal av verpehøns og 550.000 avslsdyr for oppal av broiler. I tillegg kommer avlsbesetning for kalkun. Mordyra holder Landbruks-Norge i gang, i tillegg til det direkte menneskelige forbruk.

Eksempelvis omsetter norsk meieri sektor for drøye 25 milliarder kroner i året og med 220.000 melkekyr, kan man forenklet si at hver melkeku gir opphav til omsetning på over 100.000 kroner i året, mens melkegeita anslagsvis ligger på en tittel av kua.

Grasarealet drives i all hovedsak der det er dyr til å utnytte det, så investeringer i ombygging og fornying av fjøs, gjødsel- og fôrlagere er helt avgjørende. Støtte til fjøs på små og middelstore bruk er en nøkkel til å sikre arealbruk over hele landet, ikke minst der gjennom-

snittsbesetningene er mindre enn landet ellers. De siste årene (2013-2019) er det særlig Møre og Romsdal som kommer svakt ut med en arealavgang på drøye 5 prosent, ifølge Landbruksdirektoratet. Med 0,75 prosent fall i året, går det fort nedover.

I en spørreundersøkelse fra AgriAnalyse om seterbruket, svarer brukerne at ulike former for driftstilskudd og investeringsstøtte er avgjørende for videre drift. Også seterbrukere er mindre enn landssnittet (22 kyr vs 28 kyr) og færre har lagt om til løsdrift (krav fra 2034). Fortsatt er 13 prosent av alle geite- og kumelkeprodusenter på setra (950 setere er i drift), og i Buskerud og Hedmark setrer 40 prosent av melkebrukene. Seterdriften er regionalt avgjørende for ressursbruk både i bygda og i utmarka, men 60 prosent av setrene er nedlagt siden årtusenskiftet og det har vært å sette inn tiltak. Kapitalkravet for å opprettholde driftsenheter er stort og mange har store kostnader på vann, vei, aggregat/strømtilkobling mm.

Veien til bedre og større arealbruk og lavere import går blant annet gjennom økonomiske virkemidler knyttet til selve dyreholdet og geografisk fordeling av mordyra er, rene arealvirkemidler neppe vil ha tilsvarende effekt for dyreholdene. Planteprodusenter treffes mer direkte med arealvirkemidler og begge har selvsagt god nytte av økte priser. Men mesteparten av kornproduksjonen er jo avhengig av at dyreholdet har råd til å betale. Måltrett bruk av investeringsvirkemidler til å styrke driftsapparat for dyre- og planteproduksjon vil stimulere arealbruk over hele landet dersom en økt pott brukes måltrett i et nasjonalt løft - det er en god investering for Norge.